

1. Pojam ekonomije kao nauke

Termin EKONOMIJA potice od grčkih reci oikos – kuca i nomos-zakon. Bukvalno u prevodu predstavlja zakone pomocu kojih se upravlja kucom.

Ekonomija kao nauka predstavlja iznalazenje metoda cija primena u procesima ekonomskih aktivnosti ljudi) proizvodnja, potrosnja, raspodela i razmena materijalnih dobara i usluga)omogucava uspesno upravljanje NEKOM KUCOM.

Postoje **2 osnovna pristupa u izučavanju ekonomije kao nauke?**

1)se odnosi na izučavanje ekonomije kroz istorijske promene društveno-ekonomskih formacija i oblika svojine.

2)se odnosi na iznalaženje metoda čija primena u procesima ekonomskih aktivnosti stalno povećava racionalnost ekonomskog ponašanja pojedinca,preduzeća,domaćinstva i države.

2. Ljudske potrebe

Zašto se ljudi bave ekonomijom?

Zato što moraju da iznalaze i sprovode metode u proizvodnji, raspodeli, razmeni i potrošnji materijalnih dobara i usluga, pomoću kojih se uspešno upravlja domaćinstvom, preduzećem ili privredom jedne države. Ljudi se bave ekonomskih aktivnostima radi zadovoljenja svojih potreba.

3. Oblici ekonomskih aktivnosti

Proizvodnja, potrošnja, raspodela i razmena

4. Proizvodnja

Proizvodnja je ekonomska aktivnost tokom koje čovek svojim radom i pomoću sredstava za rad odvaja delove prirode koje prerađuje i prilagođava radi zadovoljenja svojih potreba. Iz same definicije proizilazi da su elementi procesa proizvodnje

- ljudski rad - se podrazumeva svaka svrsishodna osmišljena aktivnost čoveka prema prirodi koja se temelji na predhodno stečenim znanjima i iskustvima o određenoj aktivnosti.

- sredstva za rad - (alati, mašine, uređaji...). Pomoću njih deluje na prirodu i obrađuje prirodne materije, i na taj način delove prirode prilagođava svojim potrebama.

- predmeti rada - su delovi prirode na koje čovek deluje sredstvima za rad da bi ih prilagodio radi zadovoljenja svojih potreba. Najopštiji predmet rada je zemlja

U savremenoj proizvodnji se umesto pojma elementi procesa proizvodnje koristi se pojam faktori proizvodnje. To su rad, zemlja i kapital.

Zbog nedovoljnosti faktora proizvodnje i njihove alternativne upotrebe postoje tri osnovna ekonomska problema koja mora da rešava svako društvo i zbog čega postoje ta tri osnovna ekonomska problema?

1) se odnosi na strukturu proizvodnje. Treba naći odgovore na pitanja: šta proizvoditi, koju vrstu robe proizvoditi i u kojoj količini proizvoditi pojedine robe.

2) se odnosi na metod proizvodnje. Treba naći odgovor na pitanje kako proizvoditi.

3) svake privrede nije direktno vezan za proizvodnju već za raspodelu ukupnog društvenog proizvoda. Pitanje: za koga se dobra i usluge proizvode

5. Kombinacija faktora proizvodnje

Faktori proizvodnje su ograničeni i nedovoljni. Oskudica jednog faktora, može da se nadoknadi upotrebom nekog drugog faktora.

Jedan proizvod može da se proizvede sa 50 radnika uz korišćenje skromne zastarele opreme, a isto može i sa jednim radnikom uz korišćenje najnovije tehnologije. U prvom slučaju mnogo rada a malo kapitala. Takva kombinacija faktora proizvodnje ima obeležje korišćenja radno

intenzivne tehnologije. U drugom slučaju koristi se mnogo kapital a malo rada i takva kombinacija faktora proizvodnje ima obeležje koriscenja kapitalno intenzivne tehnologije.

6. Proizvodne mogucnosti i oportunutetni trosak

Ekonomija kao nauka se bavi izborom između alternativnih upotreba oskudnih faktora proizvodnje. Proizvodne mogucnosti neke privrede predstavljaju potencijal koji u određenom periodu data privreda može da ostvari sa odgovarajućim izborom raspoloživih faktora proizvodnje i kada posluje sa maksimalnom tehničkom efikasnošću. Koncept oportunitetnog troška je nastao kao posledica činjenica da su

1) faktori proizvodnje oskudni,

2) da je moguća alternativna upotreba faktora proizvodnje.

7. Potrošnja

Potrošnja je oblik ekonomske aktivnosti tokom koje se troše rezultati proizvodnje i zadovoljavaju ljudske potrebe.

Postoje

- Neproizvodna – sastoji se iz lične) predstavlja proces trošenja materijalnih dobara i usluga od strane pojedinca) i javne potrošnje (zadovoljavanje onih ljudskih potreba koje nije moguće zadovoljiti na individualni način kao npr. Troškovi školovanja, razne vrste zabava razvoj nauke i kulture itd.

- proizvodna potrošnja – trošenje sredstava za proizvodnju tokom proizvodnog procesa da bi se dobila nova materijalna dobra i usluge kojima će se zadovoljiti neke nove potrebe.

8. Raspodela

Raspodela je oblik ekonomske aktivnosti raspoređivanja materijalnih dobara koja su stvorena u procesu proizvodnje između pojedinih društvenih grupa i pojedinaca. Novostvorena materijalna dobra se raspoređuju:

1) između vlasnika sredstava za proizvodnju – obavlja se tokom procesa proizvodnje.

2) između vlasnika sredstava za proizvodnju i neposrednih proizvođača-primarna raspodela – ovo je osnovna raspodela i u njoj učestvuju vlasnici sredstava za proizvodnju i neposredni proizvođači.

3) između proizvodnog i neproizvodnog dela stanovništva-sekundarna raspodela – podrazumeva odvajanje dela novostvorenih materijalnih dobara i usluga neproizvodnom delu stanovništva.

9. Razmena

Razmena je oblik ekonomske aktivnosti u kome se uspostavlja veza između proizvodnje i potošnje. U primitivnim društvenim zajednicama povremeno su se razmenjivali samo određeni viskovi nekih vrsta proizvoda. To je prvi oblik razmene i naziva se trampa.

10. Merkantilizam

Merkantilisti su prvi ekonomski mislioci sa koliko-toliko zaokruženim i konzistentnim ekonomskim učenjem. Vlada u vreme početka razvoja tehnike i naoružanja, razvoja međunarodne trgovine i formiranja svetskog tržišta. Najpoznatiji predstavnici: Antonio Serra, Antwan Monnet, Tomas Mun.

Osnovni teorijski principi merkantilističkog ekonomskog učenja su

1) bogatstvo jedne države izražava se u novcu, odnosno plemenitim metalima,

2) ukoliko u zemlji nema rudnika zlata i srebra, do novca se dolazi jedino putem spoljne trgovine, a to znači

3) izvoz roba dovodi do priliva novca u zemlju čime se povećava bogatstvo države, a uvoz dovodi do odliva novca čime se smanjuje bogatstvo države.

Rani merkantilizam je poznat kao monetarni sistem ili bulionizam. On traje do kraja XVI veka i

zalaze se za sistem novcanog bilansa u spoljnoj trgovini.

Razvije merkantilizam se zalaze za princip trgovinskog bilansa u spolnoj trgovini.

11.Fiziokratizam

Fiziokratija (grcka rec) je vladavine prirode. Fiziokratizam je homogena skola ekonomske misli, lije se učenje uglavnom svodi na stavove francuskog ekonomiste Fransoa Kenea.Fiziokrati se bave proizvodnjom i to poljoprivrednom jer je zemlja izvor svih bogatstava,a država treba da interveniše samo u oblasti oporezivanja zemlje.

12. Liberalni kapitalizam i klasicna ekonomska misao

Začeci klasične ekonomske misli započinju sa britanskim ekonomistom Vilijamom Petijem.Njegova nepoznatija dela su «rasprava o porezima i kontribucijama»,i «nešto o novcu».

U XVII i XVIII veku Engleska je imala najbrži industrijski razvoj.Razvoj manufaktura uzima pun zamah.Stvaraju se temelji tekstilne industrije.Počinje razvoj metalurgije.Trgovinski kapital sve više ustupa mesto industrijskom kapitalu.

Kakvi su stavovi Vilijama Petija u vezi sa ulogom države u privredi?

Po njemu, država treba da interveniše merama koje će unaprediti tehnologiju. Fiskalni i carinski doprinos pojedinaca treba da bude u skladu sa njihovom imovinom i uspošnošću poslovanja. Prilikom određivanja izvoznih carina, država treba da vodi računa o konkurentnoj sposobnosti domaće robe, a uvozne carine moraju biti u funkciji zaštite domaće proizvodnje.

koje su osnovne karakteristike doba u kojem živi Adam Smit i da li je učenje Adama Smita izraz vremena u kome je živio i radio?

Doba u kojem živi Adam Smit karakterišu zastareli feudalni odnosi i institucije, kao i ostaci mnogobrojnih mera državnog intervencionizma, zabrana i raznih ograničenja u privrednom životu. Smit se pre svega definitivno obračunao sa još uvek vladajućim merkantilističkim stavovima. Odbacuje sve zaštitne carine i ograničenja. Dakle, dokazuje potrebu potpunog odbacivanja državnog intervencionizma i teorijski utemeljuje ekonomski liberalizam. Zalaže se za potpunu ekonomsku slobodu, slobodnu konkurenciju...

Smitova shvatanja o ulozi države podudaraju se sa fiziokratskim teorijskim sistemom. Razlika je u tome što fiziokrati smatraju da društveni prirodni poredak može da se ostvari u feudalnom sistemu s apsolutističkom monarhijom, a po shvatanjima predstavnika klasične ekonomske misli Adama Smita i Davida Rikarda, društvenom prirodnom poretku odgovara liberalni kapitalizam.

Po Smitu - uloge države - treba da: 1) da brani društvo od spoljnih napada, 2) štiti i pravilno sprovodi pravdu za svakog člana društva, i 3) sprovodi izvesne javne radove i održava neke javne ustanove gde pojedinci nemaju profitni interes.

koje su karakteristike vremena u kome živi i radi David Rikardo?

Početkom 19. veka u Zapadnoj Evropi je došlo do velikih promena. U Engleskoj se odigrao industrijski prevrat, u Francuskoj velika revolucija i dugotrajni ratovi širom Zapadne Evrope. Feudalizam se ubrzanim tempom raspada. Industrijski prevrat, započet u Engleskoj, nastavio je da se širi i u ostale zemlje. U takvom vremenu javlja se britanski

ekonomista David Rikardo. Rikardovo ekonomsko učenje predstavlja najviši domet klasične ekonomske misli. Za razliku od Smita, Rikardo živi i stvara u uslovima kada su principi ekonomskog liberalizma postali stvarnost. On te principe smatra kao prirodne i u svom teorijskom ekonomskom učenju i polazi od njih kao od večitih i nepromenljivih pretpostavki.

13. Državni kapitalizam i ekonomska misao

Krajem 19, a posebno početkom 20 veka teorija ekonomske misli i praksa privrednog života zapadnoevropskih zemalja, počinju sve više da se udaljavaju jedna od druge. Ekonomisti popularišu i razrađuju ideje klasične ekonomske misli, a pojedini čak apologetski brane ekonomski liberalizam i liberalnu državu. Istovremeno, privredni život je sve manje odgovarao idejama klasične ekonomske misli. Brz tehnološki razvoj, uvećanje industrijskog i finansijskog kapitala, neminovno su menjali strukturu privrede i proizvodnje. Rađali su se monopoli. Pojavu monopola marginalisti kritikuju kao prolaznu pojavu. Maršalov sledbenik Pigu u svojoj knjizi ukazuje da pojava monopola i nepotpuna konkurencija dovode do neracionalnog korišćenja prirodnih resursa. On je protiv monopola. Međutim on ne shvata nužnost nastajanja monopola kao pojavog oblika unutrašnje logike razvoja kapitalističkog sistema. On veruje da su monopoli prolazna pojava i da će nestati. Međutim, monopoli i nepotpuna konkurencija su postali trajna stvarnost kapitalističke privrede. Tradicionalna ekonomija to nikada nije shvatila.

Velike ratne porudžbine iz Evrope dovele su do sukoba različitih interesa i tržišnih poremećaja. Klasični ekonomski mehanizmi nisu više obezbeđivali racionalnu organizaciju proizvodnje koju su diktirali novi uslovi. Zbog toga, sve više su počeli da se izražavaju zahtevi za centralnom ulogom države u vanrednim uslovima.

Posle I svetskog rata nastupila je nova era. Funkcije države u privredi bile su ograničene. Uloga države svodila se na zaštitu privatne svojine. Visoka privredna aktivnost bila je rezultat prelaska sa ratne na mirnodopsku privredu. Međutim predstavnici privatnog preduzetništva smatrali su da je takva privredna aktivnost rezultat nove ere, tj. Vraćanja na uslove slobodne konkurencije i ograničene uloge države. Njihove ocene demantovala je velika ekonomska kriza. kao što je iz temelja uzdrmla mehanizam kapitalističke reprodukcije, Velika ekonomska kriza je uzdrmla i postojeća ekonomska učenja koja su u osnovi polazila od uslova potpune konkurencije. Stvara se teorija monopola i nepotpune konkurencije.

analizu monopola i nepotpune konkurencije počeo je britanski ekonomista Srafa. On direktno ističe zahtev da treba napustiti pretpostavku slobodne konkurencije od koje je polazila tradicionalna ekonomija. Monopol i nepotpuna konkurencija postali su stvarnost kapitalističke privrede. Analizom monopola i nepotpune konkurencije bavili su se i sledeći autori Čemberlen i Džon Robinson.

Ruzvelt je 4.3.1934. najavio nju-dil, privrednu politiku i sistem državnih ekonomskih mera. To su bile mere antidepresivne ekonomske politike. Mere nju-dila sastojale su se uglavnom u: ekspanziji novčane mase, nižoj kamatnoj stopi, državnim rashodima iz zajmova i merama usmerenim ka podizanju sklonosti ka potrošnji.

Posle II svetskog rata država je imala veliku ulogu u privrednom životu zemalja razvijenih tržišnih privreda. U skladu sa savremenom post-kenzijanskom teorijom, državna intervencija u privrednom životu sprečavala je da se u zemljama razvijenih tržišnih ekonomija pojave: masovna nezaposlenost, neiskorišćeni ljudski, tehnički i prirodni faktori proizvodnje, velika inflacija.

Posle II svetskog rata strategija Zapadne Evrope bila je vrlo pragmatična. Države su vodile aktivnu politiku deviznog kursa. Kretanje kapitala je bilo vrlo precizno urađeno i regulisano.

Ajzenhauerova administracija sledila je kurs unapređenja interesa privatnog preduzetništva. Međutim, sistem državnog regulisanja toliko je srastao sa sistemom funkcionisanja i esencijom američke privrede da ni rešenost republikanske administracije da ojača položaj privatnog preduzetništva nije dovela do napuštanja niti ukidanja bilo koje bitnije mere državnog usmeravanja privrednih kretanja. U takvoj situaciji Kenedijev ekonomski program je dočekan sa velikim odobravanjima. U njemu je bilo predviđeno vraćanje sistema mera državne intervencije. Program Kenedijeve adm. koji je nazvan novi horizonti, predstavljao je kontinuitet sa razvojem državne intervencije koja je počela sa nju-dilom.

Najvažnije uloge države u privrednom životu razvijenih tržišnih zemalja u razdoblju državnog

kapitalizma od kraja II svetskog rata do polovine 80-tih

Od kraja II svetskog rata pa do polovine 80-tih, država je imala 4 najvažnije uloge

1) uloge koje je ostvarila preko državnog sektora,

2) uloge koje je ostvarila preko državnog budžeta,

3) uloge koje je ostvarila intervencijom u poljoprivredi,

4) uloge koje je ostvarila preko planiranja privrednog razvoja i ekonomske politike

14. Uloge koje država ostvaruje preko državnog sektora

Pod državnim sektorom podrazumeva se državna svojina koja može da bude potpuna, ili delimična - kada država raspoaže kontrolnim paketom akcija nekog preduzeća. Državni sektor nastaje nacionalizacijom ili drugim sličnim merama i putem investicione aktivnosti države. Preko državnog sektora država je ostvarila sledeće uloge:

a) kontrolu nad monopolskim preduzećima;

b)omogućavala je razvoj onih oblasti koje zahtevaju velike investicije koje sporo otplaćuju i predstavljaju veliki rizik sa stanovništa ostvarenja profita.;

c)ulogu učesnika u privređivanju koji ostvaruje profit,i učestvuje u stvaranju nacionalnog dohotka;

d)državni sektor je omogućavao državi da preko njega ostvaruje makroekonomske ciljeve privrednog razvoja.To podrazumeva uticaj na formiranje određene privredne strukture u nacionalnoj privredi.

15. Uloge koje drzava ostvaruje preko drzavnog budzeta

Državni budžet je godišnji plan prihoda i rashoda države i njenih organa.To je direktivan plan koji ima zakonsku snagu.Uloge koje država ostvaruje preko državnog budžeta u privrednom životu zemalja razvijenih tržišnih ekonomija,mogu se podeliti u 2 osnovne grupe:

1)uloge koje ima fiskalna politika-budžetski prihodi:

a)visina oporezivanja deluje na nivo nacionalnog dohotka i zaposlenost.

b)fiskalnom politikom mogu da se ostvare određeni ciljevi u pogledu alokacije faktora proizvodnje

2)uloge koje imaju budžetski rashodi:

glavni budžetski rashodi su:transferni rashodi,rashodi za obrazovanje i nauku,investicije od javnog značaja,vojni izdaci,izdaci za administraciju.

Uloge budžetskih rashoda su:

1)visina budžetskih rashoda deluje na nivo nacionalnog dohotka i nivo zaposlenosti.Jedan od rashoda su javni radovi tj. Državne investicije.Budžetski rashodi na javne radove su postali jedno od glavnih sredstava antidepresione ekonomske politike.

2)jedan od oblika budžetskih rashoda su i sredstva sa kojima se država na tržištu pojavljuje i kao veliki kupac i potrošač.Na taj način država utiče na odnose ponude i tražnje pojedinih proizvoda.

16. Uloge koje drzava ostvaruje u poljoprivredi

Države razvijenih tržišnih ekonomija pribegavaju različitim oblicima intervencije u poljoprivredi.To su sledeće intervencije:

a)sistem podržavanja cena je posebno razvijen u SAD.Osnovna karakteristika ovog sistema je da poljoprivredni proizvođači mogu da biraju da li će svoje proizvode da prodaju državnoj agenciji po garantovanoj ceni ili po tržišnim cenama.

b)sistem deficiency payments se primenjuje u Engleskoj.Ovde se država obavezala da domaćem proizvođaču plaća razliku između niže,uvozne,i više,garantovane cene domaćeg proizvođača.

c) sistem direktnog subvencioniranja niskih dohodaka primenjuje se u Švedskoj i Norveškoj.

d) u nekim zapadnoevropskim zemljama država preduzima čitav niz mera za sniženje troškova proizvodnje u poljoprivredi.

17. Uloge koja država ostvaruje preko planiranja privrednog razvoja i ekonomske politike

Preko planiranja privrednog razvoja i ekonomske politike, država ostvaruje ulogu najodgovornijeg subjekta za celinu privrednog života u ekonomici jedne zemlje. Prema zvaničnim publikacijama Ujedinjenih nacija, na pojavu ekonomskog planiranja u zemljama razvijenih tržišnih privreda uticalo je više faktora. Prvo, uočena je potreba za globalnom uvidom u privredni život. Drugo, sa porastom uloge države u privrednom životu rasla je njena objektivna odgovornost za celinu privrednog života. Treće, u izmenjenim uslovima privređivanja, pojavi monopola, brzom tehnološkom razvoju tržišni mehanizam je sve manje uspevao da rešava privredne probleme i da bez planiranja obezbedi brz privredni razvoj.

18. Liberalistički reformizam državnog kapitalizma i ekonomska misao

19. “Regulatorna forma” u oblasti nacina regulisanja javne svojine (privatizacija i libetalizacija)

Ta forma sastojala se iz sledeca dva elementa. 1. povlacenje javne svojine i njeno transformisanje u privatnu- privatizacija 2. Drzava perpusta kontrolu preduzeca slobodnom delovanju trzista – libetalizacija

Privatizacija i liberalizacija su dva procesa u okviru regulatorne forme koji se sprovode najcesce zajedno.

20. “Regulatorna forma” u oblasti funkcionisanja trzista radne snage

“Regulatorna forma” u oblasti funkcionisanja trzista radne snage u zemljama zavijenih trzisnih ekonomija pocela je sredinom osamdesetih godina. Do reformi, najveći uticaj na trziste radne sange imali su drzavni sindikati. Da bi se resio problem nezaposlenostipo protagonsitima neoklasicne zeorije treba.

1. Smanjiti zastitu zaposlenih i nezaposlenih.

2.oslabiti sindikat

3. izvršiti deregilaciju, tj, povicu drzavu sa trzista radne snage

“Regulatorna forma” u oblasti funkcionisanja trzista radne snage je smanjila socilajalnu zastitu i ogranicila prava koja je izborio sindikat. To je najvise pogodilo najugrozenije kategorije zaposlenih, oborilo zivotni standard i produbilo socijalne razlike.

21. Pojam mikro i makro ekonomije

Velika ekonomska kriza 1929-1933 g. Iz temelja je uzdrmala mehanizam kapitalisticke reprodukcije pa eknomija kao nauka pocinej da se grana na dva osnovna pravca.

1. U prvom pravcu dominiraju analize ponasanja pojedinacnih ekonomskih subjekata, domacinstva i preduzeca u koriscenju ogranicenih prirodnih resursa.
2. U drugom pravcu dominiraju analize ponasanja i kretanja ekonomskih agregata jedne zemlje kao sto su drustveni proizvod, nacionalni dohodak, investicije, ukupna potrosnja, izvoz, uvoz itd.

Razlika izmedju ova dva pravca je uocljiva, p a prvi pravac dobija naziv mikroekonomija, a drugi makroekonomija.

22.Nastanak i pojam mikroekonomije

Početak razvoja mikroekonomije vezuje se za pojavu i razvoj marginalističkog pravca

ekonomske misli. Utemeljivač marginalističkog pravca bio je Dževons, pa se zbog toga ovaj pravac često naziva Dževonsova revolucija. Škole marginalističkog pravca su: 1) bečka (psihološka) škola; 2) lozanska (matematička) škola; 3) maršalijanska (kembriđžka, neoklasična) škola; 4) savremena pošt-maršalijanska mikroekonomska analiza.

Marginalistički ekonomski pravac analizira ponašanje potrošača na tržištu u odnosu na marginalne (granične) veličine.

23. Bečka (psihološka) škola

Bečku školu su utemeljili Bem-Baverik, Karl Menger, i Fridrih Vizer. Navedeni predstavnici napuštaju teoriju radne vrednosti. Vrednost odnosno cenu robe objašnjavaju psihološkim momentom, zbog toga se ova škola ekonomske misli zove psihološka. Teorija vrednosti koju oni zastupaju naziva se subjektivna teorija vrednosti. Glavni predstavnik psihološke škole bio je Bem-Baverik. On smatra da je kamata osnovni teorijski problem i da on može da se reši tek pošto se reši problem vrednosti proizvodnje. Po ovoj teoriji determinante vrednosti su korisnost i retkost. Korisnost i retkost određuju da li neki proizvod ima vrednost. Veličina vrednosti proizvoda zavisi od količine dobra i intenzivnosti potrebe koja se zadovoljava tim dobrom.

24. Lozanska (matematička) škola

Osnovna karakteristika škole privredne ravnoteže je stvaranje sistema tzv. Čiste ekonomije i primena matematičke logike. Primenjujući matematičku logiku, Valras i Pareto smatrali su da ekonomija može da bude egzaktna nauka kao i fizika. Upotrebljavajući izraz čista ekonomija oni su želeli da izraze svoja shvatanja o ekonomiji kao egzaktnoj nauci.

25. Marsalijanska (kembridzka,neoklasicna) skola

Naziv neoklasična dobila je zbog toga što je Maršal u svojoj teoriji vrednosti u izvesnoj meri prihvatio stavove klasične ekonomske misli. Maršal, analizirajući poreklo vrednosti robe, povezuju faktore koji utiču na vrednost robe na strani ponude sa faktorima koji utiču na vrednost robe na strani tražnje.

26. Analiza traznje

Jedan od najvažnijih zakona koje je Maršal izveo je zakon tražnje. Prvo je postavio šemu tražnje i tu prikazao različite količine nekog dobra koje bi bile kupljene pri različitim nivoima cena. Šema tražnje je grafički prikaz krive tražnje. Na apcisi je obeležena količina ekonomskog dobra a na ordinati cene. Potom Maršal izvodi zakon tražnje koji glasi: tražnja za nekim ekonomskim dobrom raste sa svakim padom cena, a smanjuje se sa svakim porastom cena. Razlika između iznosa koji je potrošač spreman da plati i tržišne cene određenog proizvoda predstavlja potrošački višak.

27. Teorija vredosti

Izvedeći teoriju vrednosti Maršal je u analizu uveo kategorije cena tražnje i cena ponude. Cena tražnje je cena krajnje (marginalne) jedinice jednog dobra koja ima marginalnu korisnost. U stvari to je marginalna cena. Cena ponude predstavlja sumu troškova faktora proizvodnje za količinu jedne robe na tržištu u dato vreme.

Po Maršalu cena tražnje se ponaša

1)kada je na tržištu ponuda mala - u ovom slučaju cena tražnje je veća od cene ponude,tada proizvođači i prodavci nastoje da povećaju ponudu.

2)kada je na tržištu ponuda velika - ovde je stanje suprotno,cena tražnje je manja od cene ponude,tada proizvođači i prodavci nastoje da smanje ponudu.

3)kada su na tržištu tražnja i ponuda u ravnoteži - ovde je cena tražnje jednaka ceni ponude,proizvedena količina je u ravnoteži

28. Teorija raspodele

Po Maršalovim shvatanjima isti faktori koji određuju vrednost odnosno cenu ekonomskih dobara,određuju i vrednost odnosno cenu faktora proizvodnje.Cene faktora proizvodnje su istovremeno i dohoci pojedinih društvenih klasa:najamnina,kamata,renta,profit.Dakle svaki vlasnik nekog faktora proizvodnje dobija svoj deo u raspodeli po osnovu vlasništva nekog od faktora proizvodnje.

29. Teorija ponasanja potrosaca

Potrosaci su ljudi oji kupuju dobra i usluge radi zadovoljenja svojih potreba. Sposobnost potrošača da svoje prihode troše u skladu sa svojim individualnim preferencijama uz maksimiziranje sopstvene korisnosti,naziva se racionalnost izbora i odluke potrošača. Teorija

izbora potrošača je primena principa racionalnog izbora na odluke potrošača. Ova teorija se zasniva na marginalnoj teoriji korisnosti.

30. Teorija korisnosti i marginalna korisnost

Potrošači kupuju dobra i usluge radi zadovoljenja svojih potreba. Stepem zadovoljavanja neke potrebe, ostvaren potrošnjom nekog ekonomskog dobra, naziva se korisnost. Teorija izbora potrošača je primena principa racionalnog izbora na odluke potrošača. Ova teorija se zasniva na marginalnoj teoriji korisnosti. Korisnost koju je za potrošača imala poslednja kupljena jedinica određenog proizvoda zove se marginalna korisnost.

31. Analiza indiferentnosti (kriva indiferentnosti)

Potrošač je indiferentan između kombinacija sa istim nivoom korisnosti. Karakteristike krive indiferentnosti

1) kriva indiferentnosti je nagnuta na dole sa leve na desnu stranu (ima negativan nagib)

2) marginalna stopa supstitucije predstavlja deo jednog dobra koje je potrošač spreman da žrtvuje da bi dobio veću količinu nekog drugog dobra i odražava nagib krive indiferentnosti.

3) kriva indiferentnosti je konveksna u odnosu na koordinatni početak zbog toga što uporedo sa odustajanjem potrošača od potrošnje hleba sve više raste potreba za kompenzacijom za odustajanje od te potrošnje.

32. Budzetsko ogranicenje

Ono predstavlja ogranicenje obima troškova potrošača u odnosu na obim dobara koji bi oni želeli da imaju.

33. Pojmovno odredjenje troskova proizvodnje i maksimizacija profita

Profit predstavlja razliku između ukupnog prihoda i ukupnog rashoda. Glavni cilj proizvođača je da ostvari maksimalan profit. Ukoliko želi da ostvari cilj proizvođač mora da ostvari max ukupan prihod i min ukupan rashod. Dva osnovna pristupa analize troškova - Prvi pristup se odnosi na ponašanje troškova pri promeni obima proizvodnje(fiksni i varijabilni troškovi) - Varijabilni troškovi su oni troškovi čija veličina u ukupnom iznosu,direktno zavisi od obima proizvedenih jedinica. Fiksni troškovi su oni troškovi čija veličina na kratak rok i do određenog povećanja obima proizvodnje u ukupnom iznosu ne zavisi direktno od obima proizvedenih jedinica.

34. Optimizacija troskova proizvodnje

Optimizacija troškova proizvodnje je optimizacija ukupnih varijabilnih troškova. Optimizacija ukupnih varijabilnih troškova proizvodnje zavisi od marginalne produktivnosti. Marginalna produktivnost proizilazi iz zakona o opadajućim prinosima.On definiše međusobni uticaj između dodatnih ukupnih varijabilnih troškova,odnosno dodatne radne snage i obima proizvodnje u uslovima kada su fiksni troškovi konstantni.

35. Maksimiziranje profita

Glavni cilj proizvođača je maksimiziranje profita. Poređenjem marginalnih prihoda i marginalnih troškova utvrđuje se odnos između troškova po jedinici proizvoda koji nastaju sa svakim novoprodučenom jedinicom proizvoda i prihoda koji se ostvaruju sa svakom prodatom novoprodučenom jedinicom proizvoda. Dakle, poređenjem marginalnih prihoda i marginalnih troškova utvrđuje se najprofitabilniji obim proizvodnje.

36. Tražnja, faktori koji iziću na tražnju, elasticnost tražnje

Tražnju predstavljaju kupci, odnosno potrošači koji su spremni i sposobni da određenu količinu proizvoda kupe u toku konkretnog vremenskog perioda po nekoj ceni. Kriva tražnje je opadajuća i odražava obrnutu proporcionalnost između cena i traženih količina. Faktori koji utiču na tražnju su .

1. ukus i preferencija potrošača – to su različite ocene koje različiti potrošači imaju o stepenu korisnosti pojedinih proizvoda
2. Nivo dohotka potrošača – U zavisnosti od reakcije tražnje na promene u dohotku dobra se dele na normalna (kad se tražnja menja direktno sa promenama dohotka potrošača) i inferiorna (kada tražnja pada kada dohodak raste).
3. Cene supstituta (to su dobra koja zadovoljavaju slične potrebe i zbog toga međusobno konkurisu na tržištu) i komplementa (to su dobra koja se troše zajedno sa nekim drugim dobrom)
4. Očekivanja u budućnosti

37. Ponuda, faktori koji uticu na ponudu, elasticitet ponude

Ponudu predstavlja količina dobara koju su proizvođači spremni i sposobni da ponude za prodaju po nekim cenama u toku određenog perioda. Kriva ponude je rastuća i odražava direktnu proporcionalnost između cena i ponuđenih količina.

Obim ponude zavisi od

1. Cene resursa – tj, troškova proizvodnje
2. Tehnologije – Usavršavanjem tehnološkog procesa proizvodnje nekog proizvoda povećava se efikasnost i smanjuju troškovi proizvodnje.
3. Cene alternativnih dobara – Ponuda dobra za koje se opredeli proizvođač biće veća od ponude alternativnog dobra.
4. Očekivanja u budućnosti – Ako proizvođač nekog dobra pretpostavi da će tražnja za njegovim proizvodima u budućnosti da se povećava, odmah mora početi da povećava svoju ponudu tako da spremno dočeka tražnju.

38. Trzisna ravnoteža

Kada se zakon tražnje i zakon ponude iskazuju jedinstveno dolazi do zakona tržišta koji glasi – sa opadanjem cena raste tražnja, a pada ponuda, i suprotno: sa rastom cena pad tražnja a raste ponuda. Dakle, tražnja ima interes da cene padaju, a ponuda ima interes da cene rastu. Tržišni mehanizam pomoću svog glavnog instrumenta, odnosno pomoću ravnoteže cena, uspostavlja kompromis između interesa prodavca i kupaca. Ravnoteža cena je cena po kojoj se ponudjena količina izjednačava sa traženim količinama.

39. Koncept cenovne elasticnosti traznje

- Cenovno elastična je ona tražnja koja,kada se promeni cena za određeni procenat,promeni tražene količine robe i usluga za procenat koji je veći od procenta promene cene.

- Cenovno neelastična je ona tražnja koja,kada se promeni cena za određeni procenat,promeni tražene količine roba i usluga za procenat koji je manji od procenta promene cene.

- Koeficijent cenovne elasticnosti traznje je odnos izmedju procentualne promene u trazenoj kolicini i procentualne promene cene. Pomocu tog koeficijenta meri se stepen cenovne elasticnosti traznje.

- Cenovna elasticnost traznje i ukupan prihod – Izmedju cenovne elasticnosti ztraznje i velicine ukupnog prihoda moguci su sledeci odnosi

1.Kada je tražnja za nekim proizvodom cenovno elastična

a)pad cena izaziva ras ukupnog prihoda

b)rast cene izaziva pad ukupnog prihoda

2.Kada je tražnja za nekim proizvodom cenovno neelastična

a)pad cene izaziva pad ukupnog prihoda

b)rast cene izaziva rast ukupnog prihoda

3.Kada tražnja za nekim proizvodom ima jediničnu cenovnu elastičnost,promene u ceni nemaju efekte na ukupan prihod.

- Determinante cenovne elastičnosti tražnje - Tokom donošenja odluka u vezi s određivanjem nivoa cena određenog proizvoda uz kvantitativne metode,odnosno matematičko izračunavanje koeficijenta elastičnosti tražnje za datim proizvodom,moguće je koristiti i kvalitativne metode koje se temelje na sledeće tri determinante:- Raspoloživost supstituta - tražnja za određenim proizvodom je mnogo elastičnija ako taj proizvod ima veći broj supstituta,i suprotno

- Učesce cene određenog proizvoda u dohotku - što je veće učešće cene određenog proizvoda u dohotku potrošača to je veća cenovna elastičnost tražnje za tim proizvodom

- Neophodne potrebe ili luksuz - tražnja za dobrima koja zadovoljavaju neophodne potrebe,daleko manje je cenovno elastična u odnosu na tražnju za luksuznim dobrima

40. Trziste faktora proizvodnje

Ponuda i tražnja za faktorima proizvodnje ima određene specifičnosti u odnosu na ponudu i tražnju dobara i usluga.

Prva specifičnost se odnosi na činjenicu da rad,zemlja i kapital kao faktori proizvodnje predstavljaju inpute koji se koriste u procesu proizvodnje,odnosno predstavljaju ukupne troškove firme.

Druga specifičnost proizilazi iz prve i odnosi se na činjenicu da je tražnja za faktorima proizvodnje izvedena je iz tražnje za dobrima i uslugama

41. Pojam kapitala i kamate

Kapital je novac koji se investira u elemente proizvodnje (u sredstva za rad, predmete rada i rad) i ima mogućnost da se po završetku proizvodnog procesa oplodi, odnosno uveća.

Kapital se javlja u dva oblika

1) u novčanom obliku,

2) u obliku samih elemenata procesa proizvodnje koji se već nalaze u proizvodnom procesu

Pojam zajmovnog kapitala - Tokom procesa proizvodnje kod pojedinih preduzeća javlja se jedan deo novčanih sredstava koji oni ne ulažu u nov proizvodni ciklus i spremni su da ga kao zajmovni kapital ustupe na upotrebu drugim preduzetnicima koji će odmah da ga ulože u proces proizvodnje. Zajmovni kapital je privremeno oslobođen deo industrijskog kapitala u novčanom obliku koji se ustupa na upotrebu preduzetnicima za određeno vreme.

Kamata predstavlja cenu upotrebe kapitala, tj. cenu za korišćenje kapitala na određeno vreme. Zajmoprimalac pozajmljeni kapital ulaže u proces proizvodnje i ostvaruje određeni profit, zajmodavcu vraća pozajmljeni kapital, a iz ostvarenog profita plaća mu kamatu

42. Visina kamatne stope

Visina kamatne stope zavisi od ponude i tražnje za kapitalom, od profitabilnosti investicija i od uticaja države u oblasti kreditnomonetarne politike. Na kamatu kao cenu kapitala, najviše utiču ponuda i tražnja za zajmovnim kapitalom. Obim tražnje za zajmovima zavisi od profitabilnosti investicija. U poslovnoj komunikaciji treba razlikovati nominalnu i realnu kamatnu stopu. Nominalna kamatna stopa je stopa koja se utvrđuje prilikom sklapanja ugovora između zajmodavaca i zajmoprimaca. Međutim, zajmodavalac uvek mora računati da će kupovna moć novčanog iznosa kamate koji dobije posle određenog vremena po osnovu nominalne kamatne stope, biti umanjena za stopu inflacije koja je bila u periodu za koji je računata nominalna kamatna stopa. Kada se od nominalne kamatne stope oduzme stepen inflacije dobija se realna kamatna stopa.

43. Trziste zajmovnog kapitala

Tražnja za zajmovnim kapitalom izvedena je iz tražnje za investicijama u kapitalna dobra, zemlju i angažovanje rada. Marginalni prihod od ovih investicija ostvaruje se u budućnosti. Otuda se vrednost marginalnog prihoda smanjuje kako se kamatna stopa povećava. Posledica smanjivanja marginalnog prihoda jeste da ulaganja koja danas izgledaju kao dobre investicije mogu postati veoma loše investicije kada se kamatna stopa poveća. Znači što je viša kamatna stopa to je manja količina kapitala koju firma traži. Dakle, sa rastom kamatne stope smanjuje se tražnja za zajmovima za investicije u kapitalna dobra, zemlju i angažovanje rada.

44. Pojam zemlje i rente

U procesu proizvodnje čovek izdvaja delove iz prirode i prilagođava ih svojim potrebama, zemlja kao deo prirode predstavlja faktor proizvodnje koji ima prirodnu proizvodnu moć u svim granama proizvodnje gde se zemljino tlo koristi kao osnovni predmet rada. Vlasinici zemlje mogu da stiču prihod na dva načina:

1)ulaganjem sopstvenog kapitala u organizovanje bilo koje vrste proizvodnje na zemlji,

2)iznajmljivanjem zemlje zakupcu koji će uložiti kapital u organizovanje proizvodnje na iznajmljenoj zemlji

Kada svoju zemlju iznajmljuje,vlasnik zemlje od zakupca dobija rentu. Renta je minimalan iznos koji bi vlasnik zemlje ostvario kao profit da je uložio sopstveni kapital u organizovanje proizvodnje na svojoj zemlji.Renta predstavlja cenu po kojoj vlasnik zemlje iznajmljuje zemlju zakupcu.

45. Trziste rente

Specifičnost zemlje koja se daje u zakup sastoji se u tome što je ponuda na ovom tržištu,odnosno zemlja koja se daje u zakup,približno ista za svaki mogući iznos rente.

Tržišni nivo rente u celini je određen tražnjom na tržištu. Ako dođe do promene lokacije glavnog univerzitetskog centra u nekom gradu na novo mesto,to će privući puno ljudi koji žele da žive na toj novoj lokaciji.Dakle povećaće se tražnja za zemljom i zbog toga će vlasnici zemlje podići rentu.koliko bi univerzitet zatvorio vrata,zemlja na toj lokaciji bi izgubila atraktivnost.U tom slučaju smanjiće se tražnja za zemljom u okolini univerziteta,a pala bi i renta zemlje na toj lokaciji.

46. Pojam rada i njegovog trzista

Još su rimski pravници stvorili pravnu funkciju o odvajanju radne snage od njenog nosioca. Tako su oni stvorili pravnu konstrukciju prema kojoj je vlasnik radne snage subjekt ugovora o radu, a njegova radna snaga predmet ugovora koju on daje u najam, odnosno u zakup poslodavcu. Dakle radna snaga je roba koju vlasnik prodaje poslodavcu, a poslodavac kupuje robu odnosno uzima u najam dok mu ne obavi konkretan rad. Kad se radna snaga utroši poslodavac radnoj snazi isplaćuje ugovorenu cenu, odnosno najamninu i daje otkaz. Tada radna snaga na tržištu kreće u potragu za novim vlasnikom kapitala, za novim poslom, i novim poslodavcem.

20 vek je doneo mnoge promene. Javljaju se sindikati putem kojih više vlasika radne snage, po zajedički utvđenim uslovima, nude svoju radnu snagu na tržištu. I poslodavci kao vlasnici kapitala organizuju se u svoja udruženja. I država se javlja kao zainteresovana strana za učešće u kolektivnom pregovaranju i sprovođenju regulatornih funkcija na tržištu radne snage. Tražište radne snage se sve više institucionalizuje, tj. Ponuda i tražnja radne snage i visina nadnice se ponašaju u skladu sa tržišnim zakonitostima. Sindikati prilikom pregovora moraju da vode računa o odnosu ponude i tražnje radne snage. Poslodavci i dalje mogu da daju otkaz radnoj snazi kada nemaju konkretan rad, ali, u zavisnosti od snage sindikata, na tako jednostavno kao u 19 veku. Odnos između radne snage i kapitala najmanje se prepušta pojedinačnim odnosima između vlasnika radne snage i vlasnika kapitala.

U uslovima nepotpune konkurencije na tržištu rada se javljaju radnici koji su organizovani u sindikatima, poslodavci koji su organizovani u udruženjima poslodavaca i država koja određuje visinu nadnica u javnom sektoru. Sindikati, poslodavci i država su faktori koji veštački ograničavaju ponudu rada i tražnju za radom, suprotno slobodnoj tržišnoj igri na tržištu rada kojom se određuje ravnotežni nivo nadnica.

47. Kategorije tržišta i njihova tipologija

U privredi funkcionise mnogo pojedinačnih trzista i svako ima svoju strukturu, ponašanje i preformanse. U zavisnosti od strukture, ponašanja i performansi razlikuje se šest glavnih tipova trzista.

1) čist monopol, - tip trzista u kome se tražnja za određenim proizvodima i uslugama snabdeva samo od jedne firme

2) dominantna firma, - To je firma koja ima dominaciju na tržištu

3) čvrst oligopol, 4) labav oligopol, - Tržišna struktura u kojoj dominira jedna firma često se pretapa i labavi i čvrsti oligopol. Razlika između čvrstog i labavog oligopola je u tome što je u slučaju čvrstog oligopola dogovaranje verovatno, a u slučaju labavog oligopola dogovaranja nema.

5) monopolistička konkurencija, - U ovom tipu tržišta dalje se smanjuje stepen monopolisanosti. U ovom tipu tržišta postoji mnogo konkurenata. Ni jedna firma ne pokriva više od 10% tržišta. Smanjenje stepena monopolisanosti, dovodi do drugog ekstrema, čiste konkurencije, gde postoji mnogo ravnopravnih konkurenata. Poslednja tri tipa tržišta (labavi oligopoli, monopolistička konkurencija i čista konkurencija) predstavljaju efektivnu konkurenciju – predstavlja borbu između poslovnih rivala na tržištu, a prva tri tipa (čisti monopoli, dominantne firme i čvrsti oligopoli) predstavljaju neefektivnu konkurenciju – jedna ili više firmi dominira nekim tržištem.

6) potpuna konkurencija –

48. Potpuna konkurencija

Na tržištu potpune konkurencije svaka firma pojedinačno ima vrlo malo učešća i zbog toga ne

može da utiče na visinu tržišnih cena. U ovom tipu tržišta na strani ponude učestvuje veliki broj proizvođača tako da nijedan proizvođač nije u mogućnosti da povećanjem svoje ponude utiče na promenu visine cene proizvoda. U tipu tržišta potpune konkurencije pretpostavlja se da su proizvodi svih firmi homogeni. To znači da potrošči nisu u mogućnosti da prave razliku između proizvoda različitih firmi. U tipu tržišta potpune konkurencije pretpostavlja se da su svi proizvodi homogeni. To znači da potrošači nisu u mogućnosti da prave razliku između proizvoda različitih firmi. Zbog toga ni jedna firma ne može da poveća svoje cene iznad tržišnih cena, a da zadrži postojeći obim prodaje. Tržište može da bude potpuno konkurentno pod uslovom da se ispune sledeće pretpostavke:

1) da postoji veliki broj učesnika, pri čemu i prodavci i kupci imaju vrlo malo učešće tako da nemaju uticaj na cene,

2) da je proizvod koji se nudi homogen,

3) da postoji sloboda ulaska na tržište i izlaska. To znači da nove firme ako žele da uđu na neko tržište nemaju prepreke nametnute od strane postojećih firmi, isto kao što ni prisutne firme nemaju prepreke da izađu sa tržišta,

4) da postoji savršena informisanost i prodavaca i kupaca o raspoloživim proizvodima i njihovim cenama.

49. Trzisna ravnoteza u uslovima potpune konkurencije

Kada je u pitanju tržišna ravnoteža na tržištu potpune konkurencije, različito je ponašanje pojedinačne firme u odnosu na ponašanje cele grane kojoj pripada ta firma. Ključna razlika je vezana za cene. U analizi potpuno konkurentne firme pod kratkim periodom podrazumeva se: 1) period u kojem firme proizvode onaj obim proizvodnje koji ne zahteva povećanje fiksnih troškova, i 2) period u kojem se ne menja broj firmi u nekoj grani, odnosno ignoriše se pretpostavka o slobodnom ulasku na tržište i slobodnom izlasku sa tržišta. Kratak rok u analizi

grane idustrije definisan je kao period u kome nove firme ne mogu da uđu na određeno tržište niti postojeće firme mogu napustiti postojeće tržište. Drugim rečima, broj firmi koje posluju u nekoj grani na kratak rok je fiksiran. Ravnoteža na dugi rok u slučaju potpuno konkurentske grane razlikuje se od kratoročne ravnoteže iz sledeća dva razloga: 1) broj firmi u grani je fiksiran na dugi rok, jer postoji mogućnost ulaska na tržište i izlaska sa njega, 2) svaka firma može menjati svoj kapacitet i tehnologiju i vršiti druge promene koje nisu bile moguće na kratak rok.

50. Čist monopol

Čist monopol je tržišna struktura u kojoj celu jednu granu industrije predstavlja samo jedan proizvođač koji proizvodi proizvod za koji ne postoje bliski supstituti, i ne postoji mogućnost da se pojavi druga firma koja bi proizvodila isti proizvod. Čist monopol je tržišna struktura koja se fundamentalno razlikuje od potpune konkurencije. U tržišnoj strukturi čistog monopola postoji jedan prodavac koji kontroliše celokupnu prodaju na odedenom tržištu. Kriva tražnje tog tržišta i grane kojoj pripada čist monopol, je, u stvari kriva tražnje monopoliste, bez obzira na to koja vrsta neelastičnosti postoji za proizvodima koje proizvodi monopolista. Ta neelastičnost daje mogućnost prodavcu da bira nivo cena i obima proizvodnje.

51. Uzroci nastanka monopola

Postoje dva osnovna uzroka nastanka monopola:

1) sprečavanje potencijalnih rivala da uđu na tržište,

- Pravna ograničenja (PTT služba ima monopolističku poziciju zato što je država donela odluke kojim je obezbedila ovoj službi monopol. Ponekad se osnivaju lokalni monopoli različitih vrsta bilo

time što država daje povlastice i pogodnosti nekoj firmi, bilo što sprečava druge firme da uđu u neku granu

- patenti-da bi podstakla investivnost, država daje ekskluzivna proizvodna prava za neki period vremena onome ko je osmislio neki proizvod. Sve dok patentno pravo postoji firma ima zaštićenu poziciju i predstavlja monopol

- kontrola nad oskudnim resursima ili inputima-ukoliko neko dobro može biti proizvedeno jedino korišćenjem retkih inputa, kompanija koja ostvari kontrolu nad izvorima tih inputa može sebi obezbediti monopolnu poziciju

2) troškovna prednost nad potencijalnim rivalima

- Tehnička superiornost

- Ekonomija obima – prirodni monopol

52. Prirodni monopol

Kada firma postane dovoljno velika u odnosu na veličinu tržišta svog proizvoda, njena prirodna troškovna prednost može istisnuti konkurentske firme – u tom slučaju kaže se da postoji prirodni monopol. Prirodni monopol postoji u nekoj grani ukoliko prednost ekonomije obima omogućava jednoj firmi da proizvodi celokupnu proizvodnju u grani po nižim prosečnim troškovima nego da veći broj manjih firmi proizvodi manje količine.

53. Maksimiziranje profita

Monopolistička firma ne mora da uvažava tržišnu cenu kao datu i da na nju reaguje. Umesto toga, ona ima monopolističku snagu da sama utvrdi cene, ili, još preciznije, da izabere kombinacije cena i količina na krivoj tražnje koje joj najviše odgovaraju. Monopolista se ne prilagođava ceni koja proističe iz odnosa ponude i tražnje. Monopolista je onaj koji nameće cene i često izaziva njihov rast.

Pri donošenju odluke šta je najbolje za monopolistu, on mora razmotriti da li će profiti biti povećani rastom ili padom cena. Monopolisti maksimiziraju svoje profite utvrđivanjem marginalnog prihoda koji je jednak marginalnim troškovima. Analiza odluka o maksimizaciji profita monopoliste mora: prvo, utvrditi proizvodnju na čijem nivou je marginalni prihod jednak marginalnom trošku, drugo, utvrditi visinu krive tražnje na tom nivou autputa, da bismo dobili cenu, i treće, uporediti visinu krive tražnje sa krivom prosečnih troškova na nivou autputa da bismo utvrdili neto rezultat ove proizvodnje.

54. Monopolistička konkurencija

Neko tržište ima obeležje monopolističke konkurencije ukoliko zadovolji sledeća 4 uslova:

1) veliki broj učesnika, pri čemu i prodavci i kupci imaju malo učešće tako da nemaju uticaj na formiranje cena.

2) sloboda ulaska na tržište i izlaska sa tržišta, znači da nove firme koje žele da uđu na neko

tržište nemaju prepreke nametnute od strane već prisutnih firmi,isto kao što i već prisutne firme mogu slobodno da napuste neko tržište

3)savršena raspoloživost informacija o raspoloživim proizvodima i njihovim cenama

4)heterogenost proizvoda koji se nude,što znači da se svaki prodavac donekle razlikuje od svog konkurenta

Monopolistička konkurencija razlikuje se od potpune konkurencije samo u odnosu na 4 uslov.U uslovima potpune konkurencije proizvodi su identični, odnosno homogeni, a u uslovima monopolističke konkurencije proizvodi su heterogeni,odnosno razlikuju se od prodavca do prodavca.Razlikuju se u pogledu kvaliteta,pakovanja i u pogledu dodatnih usluga koje se nude. Cene u monopolističkoj konkurenciji se menjaju u zavisnosti od variranja ponuđene količine. Pošto se svaki proizvod razlikuje od drugog,firma u uslovima monopolističke konkurencije ima neku vrstu malog monopola.

55. Oligopol

U savremenim tržišnim privredama oligopol predstavlja najčešću tržišnu strukturu.Oligopol je tržište u kome dominira nekoliko prodavaca,od kojih neki imaju veliko učešće na tržištu i sposobnost da utiču na formiranje cena. Ima više razloga zbog kojih se različito ponašaju firme u uslovima potpune konkurencije u odnosu na oligopoliste.1) odnosi se na činjenicu da firma u uslovima potpune konkurencije može da proda sve što želi ukoliko prihvati tekuću tržišnu cenu i zbog toga nema potrebe da troši pare na propagandu.Za razliku od firmi u uslovima potpune konkurencije,Ford i Krajsler posluju na oligopolskom tržištu i ne mogu da prodaju svoja kola koja žele po tekućim cenama.Ukoliko žele da povećaju prodaju moraju da povećaju propagandu.2) odnosi se na to da su u oligopolu firme sa diferenciranim proizvodima prinuđene da međusobno konkurišu i preko propagande,dok firme u potpunoj konkurenciji dobijaju vrlo malo,ili čak ne dobijaju ništa pojačanom propagandnom kampanjom.

56. Društveno računovodstvo

Društveno računovodstvo je ekonomska oblast pomoću koje se sagledava makroekonomska, odnosno ukupna privredna aktivnost jedne zemlje u različitim vremenskim razdobljima. Makroekonomski agregati predstavljaju ukupnost stanja i tokova resursa i rezultata u jednoj privredi i kao takvi glavni su predmet izučavanja makroekonomije. Resursi su svi činioci koji se koriste da bi se ostvarila ekonomska aktivnost, a rezultati su svi proizvodi i usluge koji nastaju ekonomskom aktivnošću i upotrebom resursa. Makroekonomski agregati kao zbirni izraz ekonomskih resursa su: zaposlenost, odnosno nezaposlenost, proizvodni kapaciteti kojima raspolaže jedna ekonomija, raspoloživi prirodni resursi, broj preduzeća koje ostvaruju ekonomske aktivnosti, broj domaćinstava koja preduzećima obezbeđuju radne resurse i od njih primaju novčane dohodke čijom upotrebom formiraju tražnju za njihove proizvode i usluge. Rezultate ekonomske aktivnosti jedne ekonomije čine proizvodi i usluge koji se nude na tržištu. Oni u zbirnom izrazu predstavljaju društveni proizvod ili nacionalni dohodak.

Najvažniji makroekonomski agregati su bruto domaći i bruto nacionalni proizvod. U statističkoj metodologiji u praksi SRJ korišćeni su sledeći makroekonomski agregati.

- društveni proizvod – bruto domaći proizvod

- društveno bruto proizvod - vrednost ukupne domaće ponude na domaćem tržištu kao i domaće ponude na inostranom tržištu

- nacionalni dohodak – društveni proizvod umanjen za amortizaciju

57. Bruto domaci proizvod (GDP) i nacini njegovog obracuna

Bruto domaci proizvod GDP (gross domestic product) predstavlja zbirni izraz vrednosti finalnih dobara i usluga proizvedenih u toku jedne godine ili jednog tromesečja u godini u granicama odnosno teritoriji jedne zemlje.

GDP se obracunava po tekucim cenama i predstavlja izraz trzisne realizacije finalnih roba i usluga proizvedenih u tekucem periodu. GDP se obracunava na tri nacina.

Po prvom - GDP se obračunava tako što se saberu tržišne vrednosti svih finalnih dobara i usluga. Usluge koje ulaze u GDP, a za koje nema tržišne vrednosti, odnosno za koje se ne formiraju cene na tržištu, vrednuju se po realnim troškovima koji su nastali tokom vršenja usluga.

Po dugom - GDP se obračunava tako što se sabiraju dodatne vrednosti koje se svakom inputu dodaju u preduzeću kada se on porvrgava preradi ili doradi.

Po trećem - GDP se obračunava tako što se sabiraju faktorski dohodci koji se primaju u svakom preduzeću. Reč je o dohodcima kapitala, rada i zemlje. Faktorski dohodci predstavljaju cene faktora proizvodnje.

58. Bruto nacionalni proizvod (GNP)

Bruto nacionalni proizvod je vrednost finalnih dobara i usluga čijom prodajom domaći rezidenti stižu dohotke nezavisno od toga da li je proizvodnja ostvarena unutar ili van granica sopstvene zemlje. GNP predstavlja dohotke domaćih rezidenata nezavisno od toga da li su ti dohoci ostvareni od ekonomske aktivnosti u zemlji ili u inostanstvu.

Nivo ekonomske razvijenosti jedne zemlje po pravilu se meri **per capita** veličinama pomenutih makroekonomskih agregata-GNP i GDP,društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka.

Privredni rast kao fenomen ekonomskog napredovanja upravo izražava godišnje povećanje pomenutih agregata ili njihovih per capita veličina.

Sektorsko poreklo pomenutih makroekonomskih agregata ukazuje na strukturu privrede i zbog toga predstavlja nezaobilazan momenat u sagledavanju:1)stanja u kojem se nalazi ekonomija jedne zemlje,2)nivoa privredne razvijenosti jedne zemlje i razvoja toka kojim se taj nivo povećava.

Veličina navedenih makroekonomskih agregata pruža dragocene informacije o veličini ekonomije jedne zemlje dok su njihovi per capita izrazi nezaobilazni indikatori nivoa njene ekonomske razvijenosti

59. Nominalne i realne vrednsoti makroekonomskih agregata i njihov implicitni cenovni deflator

Makroekonomski agregati izracunavaju se po trzisnim cenama roba i usluga koje ulaze u njihov sastav. Tako se dobijaju njihove nominalne vrednosti.Ukoliko je jednba ekonoma suocena sa rastom cena, onda se rast cena nominalnih vrednosti jednim delom duguhe rastu cena, a drugim delom rastu ekonomske aktivnosi koji se ogleda u povecanom obimu ponude robe odnosno izvršenih usluga. U tom slucaju GDP se javlja kao proizvod cena i fizickog obima dobara i usluga proizvedenih i prodatih u toku jedne godine, a njegova stopa rasta kao zbir stopa rasta fizickog obima proizvodnje roba i izvršenih usluga i cena.Deljenjem nominalnog sa realnim drustvenim proizvodom dobija se takozvani implicitni cenovni deflator bruto domaceg proizvoda. Implicitni deflator bruto domaceg proizvoda je kolicnik nominalnog i realnog drustvenog proizvoda .

60. Kejnsova makroekonomska analiza

Kejnsova knjiga OPSTA TEORIJA ZAPOSLENOSTI; KAMATE I NOVCA predstavlja pocetak nove etape u razvoju ekonomske misli i ona se naziva kensijanska revolucija. Opšta teorija zaposlenosti,kamate i novca posvećena je proučavanju snaga koje utiču na promene u obimu ukupne proizvodnje i zaposlenosti.

61. Kejnsov odnos prema marsalijanskoj teoriji zaposlenosti

Tradicionalna ekonomska teorija bavila se pretežno problemom raspodele datog obima zaposlenih resursa. Postklasicna ekonomska teorija se retko bavila teorijom zaposlenosti raspolozovih faktora proizvodnje. Ona nije uzimala u obzir cinjenicu nevoljne nezaposlenosti. Tradicionalna teorija ne isključuje ni mogicnost voljne nezaposlenosti.Marsalijanska odnosno tradicionalna teorija, ne dopusta mogucnost tzv. Nevoljne nezaposlenosti. Tradicionalna teorija se po recima Kajnsa moze shvatiti kao teorija raspodele u uslovima pune zaposlenosti. Postojeca zaposlenost mora u osnovi da bude posledica odbijanja nezaposlenih faktora proizvodnje da prihvate nagradu koja odgovara njihovoj marginalnoj produktivnosti.

62.Kejnsovo odbacivanje Sejovog zakona trzista

Sejovom zakonu tržišta ponuda stvara svoju sopstvenu tražnju.Iz njegovog zakona proizilazilo je da svako uzdržavanje od lične potrošnje dovodi automatski do investiranja radne snage i ostalih faktora proizvodnje u sferu proizvodnje kapitalnih dobara.Ovi zaključci ne odgovaraju robnoj privredi sa razvijenom robnonovčanom razmenom.Štenja koju sebi nameće pojedinac i koja dovodi do njegovog bogaćenja ne mora,istovremeno da bogati i zajednicu kao celinu.

Kejns je odbacio Sejov zakon tržišta i doveo u pitanje i mnoge druge postavke tradicionalne teorije kao što su: korist od privatne i javne štedljivosti, stav prema kamatnoj stopi, tradicionalna teorija nezaposlenosti, kvantitativna teorija novca, neograničena korist od ekonomskog liberalizma u spoljnoj trgovini...

63. Sklonost potrošnji i štednji

Vrlo često se polazi od stanovišta da nivo nacionalnog dohotka određuju sledeći faktori:

1) struktura potrošnje pojedinih grupa stanovništva ,

2) sklonost potrošnji ukupnog stanovništva jedne zemlje, 3) međusobno delovanje štednje i investicija.

Svaki dohodak se deli na dva dela: na deo namenjen potrošnji i deo namenjen štednji

Potrošnja i štednja su dva namenska dela dohotka i predstavljaju dve komplementarne veličine. Povećanje jedne dovodi do smanjivanja druge i obrnuto.

Sklonost štednji i sklonost potrošnji pokazuju relativni odnos potrošnje odnosno štednje prema dohotku, odnosno pokazuju koliki deo dohotka ide na potrošnju odnosno na štednju.

64. Struktura potrosnje pojedinih grupa stanovništva

Kada je u pitanju odnos štednje i potrošnje, za ekonomski teoriju, pa i praksu, veoma je značajno uvideti razlike pojedinih grupa stanovništva u pogledu sklonosti potrošnji. Veličina dela dohotka koji će stanovništvo nameniti potrošnji ili štednji zavisi prvenstveno od nivoa ostvarenog dohotka. Stanovništvo sa manjim dohotkom, nisu u mogućnosti mnogo da uštede. Oni veći deo svog dohotka troše na osnovne sirovine. S druge strane oni sa većim dohotkom u mogućnosti su da i u apsolutnom i relativnom pogledu uštede. Stanovništvo sa nižim dohotkom ima veću sklonost ka potrošnji, a manju sklonost ka štednji, dok stanovništvo sa višim dohotkom ima veću sklonost ka štednji, a sklonost ka potrošnji im je manja. Sa sve većim porastom dohotka procentualno opada udeo potrošnje, a raste udeo štednje, drugim rečima, opada sklonost potrošnji a raste sklonost štednji.

65. Marginalna sklonost potrosnji i stednji

Marginalna sklonost potrošnji je pokazatelj koji ukazuje na veličinu dela svake novozarađene novčane jedinice dohotka koji ide na potrošnju umesto na štednju.

Marginalna sklonost štednji je pokazatelj koji ukazuje na veličinu dela svake novozarađene novčane jedinice dohotka koji ide na štednju umesto na potrošnju. Marginalna sklonost potrošnji je jednaka razlici u potrošnji između jedne i druge grupe stanovništva podeljenoj sa razlikom u dohotku tih grupa. Marginalna sklonost štednji je jednaka razlici u štednji između jedne i druge grupe podeljenoj sa razlikom u dohotku tih grupa.

66. Nacionalna sklonost potrosnji

Nacionalna sklonost potrošnji predstavlja odnos ukupne potrošnje prema nacionalnom dohotku, odnosno promene ukupne potrošnje koje nastaju kao posledica porasta nacionalnog dohotka. Nivo nacionalnog dohotka je najvažniji faktor od koga zavisi ukupna potrošnja. Kretanje ukupne potrošnje prati kretanje nacionalnog dohotka.

67. Nezaposlenost, inflacija i investicije

Nezaposlenost faktora proizvodnje bio je i ostao jedan od osnovnih problema savremenih tržišnih privreda. Drugi osnovni problem savremenih privreda je problem inflacije. Kejns smatra da i inflacija i nezaposlenost zavise od obima investicija. Promenljivost u obimu investicija je najvažniji element kejnsovanske analize problema zaposlenosti i stabilnosti cena. Od obima investicija zavisi da li će vladati stanje 1) masovne nezaposlenosti i umanjenog nacionalnog dohotka ili stanje 2) inflacije tj opšteg rasta cena. Kraće rečeno investicije utiču na kolebanje nacionalnog dohotka i zaposlenosti. Kejns smatra da tržišni sistem prepušten sam sebi dovodi do cikličnih kretanja, do privredne nestabilnosti, nezaposlenosti i inflacije. Zato on predlaže mere makroekonomske politike koje imaju za cilj da uklone odnosno ublaže te poremećaje, ta ekstremna kretanja koja idu iz jedne krajnosti (nezaposlenost) u drugu (inflacija).

68. Pojmovno odredjenje štednje i investicija

Štednja je novčana akumulacija, a investicije predstavljaju novčanu akumulaciju, koja je uložena u elemente procesa proizvodnje (u rad, u sredstva za rad i predmete rada) radi organizovanja proizvodnog procesa.

Novčana akumulacija je štednja sve dok nije uložena u proces proizvodnje a kada se uloži u proces proizvodnje postaje investicija.

69. Stednja i investicije kao determinante obima nacionalnog dohotka i zaposlenosti

Postoje tri slucaja u kojima medjusobno delovanje stednje i investicija determinise nacionalni dohodak

1. Nivo investicija se poklapa sa nivoom štednje - U ovom slučaju:a)nacionalni dohodak se nalazi u ravnotežnoj tački(R) i postignut je ravnotežni nivo nacionalnog dohotka,b)nema nagomilavanja zaliha,c)prodaja je u granicama uobičajenog obima i ne postiže preduzeća na veću proizvodnju,d)proizvodnja,zaposlenost,dohoci i potrošnja ostaju ista.

2. Nivo štednje je veći od nivo investicija.U ovom slučaju:a)nivo nacionalnog dohotka je u neravnoteži,b)kao posledica veće štednje javlja se smanjenje potrošnje,c)kao posledica smanjenja potrošnje javlja se smanjenje prodaje,d) kao posledica smanjenja prodaje javlja se gomilanje zaliha,e)gomilanje zaliha prisiljava preduzeća da smanje obim proizvodnje i da otpuštaju radnike,f)stvara se nezaposlenost,g)smanjuju se dohodci stanovništva,h)zbog smanjivanja dohodaka stanovništvo smanjuje ukupnu štednju na nivou investicija,i)svođenje štednje na nivo investicija postiže se ravnotežni nivo nacionalnog dohotka.

3. Nivo štednje je manji od nivoa investicija.U ovom slučaju:a)kao posledica manje štednje javlja se povećanje potrošnje,b)kao posledica povećane potrošnje povećava se tražnja za robom,c)kao posledica povećane tražnje povećava se prodaja i zbog toga se prodaje brži i više nego što se proizvodi,d)povećanje prodaje podstiče preduzeća da prošire proizvodnju i zaposle više ljudi,e)povećanje proizvodnje i zaposlenosti ima za posledicu povećanje dohotka stanovništva,f)kao posledica povećanja dohotka stanovništva povećava se ukupna štednja na nivo investicija,g)izjednačavanjem štednje sa investicijama postiže se ravnotežni nivo nacionalnog dohotka.

70. Princip multiplikatora

Princip multiplikatora predstavlja: 1) uticaj promena u investicijama na obim nacionalnog dohotka i 2) uticaj promena u štednji na obim nacionalnog dohotka

Princip multiplikatora sastoji se u sledecem

- Povećanje investicija će dovesti do povećanja realnog nacionalnog dohotka u većem obimu nego što je obim povećanja investicija. Drugim rečima, povećanje nacionalnog dohotka biće u veće nego što je povećanje samih investicija.

- Smanjenje investicija će dovesti do smanjenja realnog nacionalnog dohotka u većem obimu nego što je obim smanjenja investicija. Drugim rečima, smanjenje nacionalnog dohotka biće veće nego što je smanjenje samih investicija.

Ako se princip multiplikatora posmatra u odnosu na zaposćenost, onda se može govoriti o multiplikatoru zaposlenosti. U situaciji nezaposlenosti i depresije, svako povećanje potrošnje ili jednostavno organizovanje javnih radova dovodi do primarne zaposlenosti i davanja novčanog dohotka izvesnom broju do tada ne zaposlenih radnika. Ovi trošeći svoj dohodak na potrošačka dobra povećavaju ukupnu efektivnu tražnju za tim dobrima. To daje podstreka preduzećima za proširivanje proizvodnje tih dobara. Proširivanje proizvodnje dovodi do sekundarne zaposlenosti, do novog zaposlenja dodatnog broja radnika koji su do tada bili nezaposleni. Oni sada dobijaju novčani dohodak i vrše pritisak na tržište. To utiče na dalje povećanje proizvodnje, na stvaranje nove zaposlenosti i dohotka i tako dalje lančanom reakcijom što, u krajnjoj liniji dovodi do multiplikovanog povećanja obima zaposlenosti tj. Do daleko većeg porasta ukupne zaposlenosti nego što je bio obim prvobitne zaposlenosti.

71. Paradoks štedljivosti

Povećanje potrošnje ili smanjenje stednje u stvari predstavljaju povećanje tražnje za određenim robama. Povećana tražnja povećava prodaju. Povećanje prodaje može da dostigne nivo koji ne mogu da zadovolje postojeći proizvodni kapaciteti. Tada dolazi do rasta cena, a ras cena povećava dohotke preduzeća. Povećani dohodak će da podstakne preduzeća da prošire svoje kapacitete, tj na nove investicije. Ako se posmatra cela privreda povećanje nacionalnog dohotka vodi ka povećanju investicija.

Marginalistička ekonomija istice da stedljivost uvek bila dobra i poželjna. Kejns je odbacio takvu tvrdnju. On smatra da treba praviti razliku između stanja pune zaposlenosti i maksimalnog nivoa nacionalnog dohotka, sa jedne strane i stanja nezaposlenosti i smanjenog nivoa nacionalnog dohotka sa druge strane. Pod kejnijanskim shvatanjima marginalistička doktrina stedljivosti održiva je samo ako se privreda nalazi na nivou pune zaposlenosti, tj, ako su maksimalno iskorisceni svi faktori proizvodnje i ako je postignut maksimalni nivo nacionalnog dohotka. Sustina paradoksa stedljivosti je da povećana stedljivost dovodi do

1. pada nacionalnog dohotka
2. pada investicija

72. Ravnotezni nivo nacionalnog dohotka na nivou pune zaposlenosti (deflacioni i inflacioni “gep”)

Ravnotezni nivo nacionalnog dohotka nije u isto vreme i najviši, odnosno najpoženiji nivo. Najpoželjniji nivo nacionalnog dohotka je onaj koji odgovara nivou pune zaposlenosti. Do tog nivoa privreda može da dođe jedino kada bi investicione pogodnosti bile tako dobre da su investicije visoke koliko je i stednja na nivou pune zaposlenosti. Na ravnotežnom nivou nacionalnog dohotka kada su investicije manje od stednje na nivou pune zaposlenosti, soci će do nezaposlenosti. Tada postoji depresioni, tj. deflacioni “gep” koji je jednak razlici nivoa postojećih investicija i nivoa stednje pune zaposlenosti. Kada investicije teže da budu veće nego što je stednja na nivou pune zaposlenosti, tada preduzeća traže veće količine roba nego što se može proizvesti i cene roba počinju da rastu. U ovom slučaju radi se o visku trošenja, o inflaciji tražnje, odnosno o inflacionom “gepu”. Deflacioni gep dovodi do multiplikatorskog efekta. Inflacioni gep deluje na povećanje zaposlenosti iznad onoga što se obično smatra punom ili maksimalnom zaposlenošću.

73. Princip akceleracije

Povećanje potrošnje proizvoda dovodi do daleko većeg povećanja investicija. To znači da promene u nivou potrošnje imaju akceleratori efekat na nivo investicija. Otuda potiče i sam naziv principa akceleracije.

74. Monetarno kreditna politika protiv recesije, nezaposlenosti i inflacije

Prema zahtevima kejnsovijanske makroekonomske analize centralne banke treba da kontrolišu ponudu novca i kredita u zemlji i: 1) da povećaju obim novca i kredita u vreme kada stopa privredne aktivnosti i zaposlenosti opada, kada se umanjuje dinamika prodaje roba, kada se gomilaju zalihe i kada postoji nezaposlenost, 2) da smanje obim novca i kredita u vreme kada ukupna potrošnja prete da postane preterana i kada kao rezultat preterane ukupne efektivne, platežno sposobne tražnje, počinje rast cena, tzv. inflacija tražnje. Smanjivanje količine novca i kredita, teško dobijanje kredita, skupi krediti, tj. Veća kamatna stopa, utiču destimulativno na ukupne investicije. Ukupne investicije sastoje se iz: 1) individualnih investicija i preduzeća i pojedinaca, i 2) društvenih, javnih, državnih i sličnih investicija. Povezivanjem monetarne analize sa analizom determinisanosti dohotka može se doći do dva sledeća zaključka: 1) ekspanziona monetarna politika može delovati u pravcu otklanjanja recesije, depresije i nezaposlenosti, odnosno depresionog tj. Deflacionog gepa, i 2) kontrakciona monetarna politika može delovati u pravcu otklanjanja inflacije zbog preterane tražnje, tj. Inflacionog gepa i obezbeđenja pune zaposlenosti bez inflacije. U periodu duboke depresije preduzeća imaju puno neiskorišćenih kapaciteta i visok nivo zaliha. Tržišni izgledi su nepovoljni i pogodnosti za nove investicije su tako reći svedene na nulu. Preduzetnici će se teško odlučiti na nova investiranja čak i ako bi kredit postao beskamatan, tj. Kamatna stopa bila ravna nuli. U periodu duboke depresije sredstava monetarne politike konkretno manipulisanje kamatnom stopom, pokazuju se kao nedovoljno efikasna. Sama monetarna politika preko mehanizma kamatne stope nije u stanju da u periodu duboke depresije i nezaposlenosti dovede do povećanja proizvodnje i zaposlenosti.

75. Poreska politika

Svako povećanje poreza koje je stanovništvo obavezno da plaća državi, znači smanjenje raspoloživog dohotka stanovništva. To vodi smanjenju potrošnje. Svako smanjenje potrošnje kada su investicije nepromenjene dovodi do smanjenja nacionalnog dohotka i zaposlenost. Snižava se i ravnotežni nivo nacionalnog edohotka. kada postoji inflacija tražnje, odnosno inflacioni gep, odgovarajuće povećanje poreza treba da zatvaranja gepa i prestanka inflatornog porasta cena. Smanjenje poreskih obaveza stanovništva dovodi do povećanja raspoloživog dohotka. Povećanje raspoloživog dohotka utiče na povećanje potrošnje. Povećanje potrošnje dovodi do multiplikovanog povećanja nacionalnog dohotka. Sa povećanjem nacionalnog dohotka ide i povećanje zaposlenosti. Kada vladaju nezaposlenost i depresija, tj. deflacioni gep, smanjenje poreza treba da dovede do smanjenja nezaposlenosti i depresije.

76. Budžetska politika

Jedan od dva osnovna vida fiskalne politike protiv privrednog zastoja nezaposlenosti i inflacije jeste odgovarajuća budžetska politika, odnosno javni državni rashodi. Budžetska politika obuhvata: 1) opštu investicionu potrošnju, 2) javno finansiranje budžetskih, državnih i javnih rashoda, 3) javne državne intervencije. U mnogim od ovih oblasti država se pojavljuje kao neposredni investitor i organizator proizvodne delatnosti. Ona vrši direktnu proizvodnu funkciju koja ima izuzetan značaj. U mnogim od ovih oblasti država se pojavljuje kao veliki kupac i potrošač. Ovaj vid fiskalne politike neposredno utiče na nivo ukupnih investicija.

Upoređivanjem poreske i budžetske politike može da se izvuče zaključak o intenzitetu dejstva poreza, kao i intenzitetu dejstva javnih rashoda, na nivo nacionalnog dohotka i zaposlenost. Poresko smanjenje u periodima depresije i nezaposlenosti ima slične efekte u pogledu suzbijanja masovne nezaposlenosti kao što ga ima povećanje javnih izdataka. U slučaju povećanja investicionih javnih rashoda potrošnja se povećava za ceo iznos investicionih javnih radova. Dakle ako je reč o istom iznosu javnih rashoda i smanjenja oporezivanja, javni rashodi će više nego smanjeni porezi dovesti do povećanja nacionalnog dohotka i zaposlenosti.

77. Poreska i budžetska politika

Od fiskalne politike se očekuje da održava takav nivo ukupne efektivne tražnje koji je dovoljno visok da spreči recesiju, depresiju i masovnu nezaposlenost, ali ne i suviše visok da dozvoli pojavu inflacije kada ukupna efektivna tražnja prevazilazi raspoloživi fond proizvedenih dobara. Navedena očekivanja fiskalna politika ostvaruje sprovođenjem antidepresione ili antiinflacione fiskalne politike. Antidepresivna, odnosno ekspanzionista fiskalna politika može da se sprovedi na dva načina

1) povećanjem javnih rashoda,

2) smanjenjem poreza

Oba načina dovode do uvećanja nacionalnog dohotka, ukupne proizvodnje i zaposlenosti. Međutim, prvi način je efikasniji. U situaciji nizlazne faze privrednog ciklusa, kada lična potrošnja i investicioni izdatci nisu dovoljni da obezbede punu zaposlenost i kada postoji opasnost od većeg deflacionog gopa, obično se najpre pribegava ekspanzionistoj monetarnoj politici koja treba da stimuliše privatne investicije. Ukoliko ona ne dovede do poželjnih rezultata, tada se pristupa ekspanzionistoj fiskalnoj politici, koja bi trebalo da otkloni postojeći deflacioni gap i podigne privredu na nivo pune zaposlenosti. Glavno ključno sredstvo jesu javni radovi tj. Državne investicije. Osnovno je bilo dati posao nezaposlenim radnicima. U novije vreme težište antidepresione fiskalne politike jeste smanjenje poreza. Ovaj vid fiskalne politike dovodi do direktnog povećanja lične potrošnje. Naime smanjenje poreske stope i povećanje transfernih rashoda dovodi do povećanja raspoloživih dohodaka i do veće potrošnje, koja sa svoje strane stimuliše proizvodnju, povećava nivo privredne aktivnosti i zaposlenost. Jedan od najvažnijih razloga za preorijentaciju na poresku politiku se sastoji u tome što javna direktno proizvodna delatnost sužava domen delatnosti privatnog preduzetničkog sektora. Značaj poreza je znatno porastao i to savremenoj državi daje daleko šire mogućnosti u manevrisanju, posebno pri spuštanju poreskih stopa u doba depresije i nezaposlenosti. Antiinflacione politike daju efekte kada u privredi postoji inflacija tražnje. Inflacija tražnje nastaje kada nakon postizanja stanja pune zaposlenosti ukupna tražnja nastavlja da raste, a istovremeno njen ras ne prati odgovarajući rast robnih fondova jer više nema nezaposlenih, odnosno nedovoljno zaposlenih faktora

proizvodnje. Antiinflaciona politika može da se sprovodi na sledeća dva načina

1) smanjenjem javnih radova, i

2) povećanjem poreza

78. Osnovna obeležja monetarizma

Za monetariste inflacija je isključivo monetarni fenomen. Smatrajući da se sa rastom novčane mase povećava inflacija, usporava rast društvenog proizvoda i povećava nezaposlenost. U osnovi monetaristi nastavljaju neoklasična opredeljenja. Veruju u samoregulisuću prirodu tržišne privrede. Oni dopustaju mogućnost da se na kratak rok mogu nominalnim promenama nadnica i cena izazvati realne promene na strani proizvodnje i zaposlenosti. Obeležja monetarizma su

1. privatni sektor je stabilan, posle poremećaja, privredni sistem se automatski vraća u stanje pune zaposlenosti, a nezaposlenost na svoj prirodni nivo

2. promena stope monetarnog rasta prvo menja stopu realnog ekonomskog rasta i nezaposlenog, na dugi rok ti efekti nestaju i jedino ostaje permanentno povećanje stope inflacije

3. odbacuje se aktivistička politika upravljanja tržišnom, bilo monetarna ili fiskalna i preferiraju na dugi rok monetarna pravila ili unapred definisani siljevi.

79. Teorijski temelji monetarizma

Monetarizam istražuje uzročno-posledične veze u monetarnoj sferi. Milton Fridman polazi od toga da je kvantitativna teorija novca teorija trznje novca. Ta teorija predstavlja teoriju trznje novca. Reformulisana teorija o novcu polazi od toga da trznja novca zavisi od tokova dohotka i to : stope prinosa akcija, kamatne stope od obveznice, dohotka od promena nivoa cena, stope promena opsteg nivoa cena, odnosa fizickog dela imovine i radnog kapaciteta i dr. Po ovoj teoriji funkcija novca je vrlo stabilna i brzina opticaja novca je vrlo stabilna. Ona zavisi od trznje novca i menja se samo pri promeni trznje novca. Novcana masa treba da se menja po stabilnoj godisnjoj stopi rasta. U tom slucaju novac ne deljuje na pogorsanje date monetarne ravnoteze, Nagle promene novcane mase ce da prouzrokuju inflatorne ili deflatorne promene u privredi.

80. Savremeni monetarizam

Za Fridmana je savremeni monetarizam svojevrsna kontrarevolucija u odnosu na nekadasnju kensijansku rrevoluciju. On pre svega polazi od stanovista da treba da postoji skladan odnos izmedju stope privrednog rasta, kolicine novca i stope rasta nominalnog dohotka. Ukoliko raste kolicina novca, nominalni dohodak raste i obrnuto. Funkcija trznje novca je stabilna.

Kratkorocne monetarne pojave prvenstveno deluju na proizvodnju dok dugorocna stopa monetarnog rats autice prvenstveno na cene, odnosno nivo cena. Zato je inflacija uvek i svugde monetarni fenomen. Ona se tvara i moze da se stvori samo rastom kolicine novca koji je brzi os stope rasta proizvodnje. Rashodi javnog sektora mogu ali ne moraju da budu inflatornog karaktera. Oni su inflatorni ukoliko se finansiraju kreiranjem novca.

Brzi monetarni rast najpre vodi snizenju kamatne stope, a kasnije sa povisenjem rashoda i stimulisanjem inflacije, promena u monetarnom rastu izaziva porast trznje kredita, sto dovodi povisenju kamatne stope.

Ukoliko dodje do znatnijeg povecanja nominalne mase novca, transaktori ce da nastoje, kupovinom robe i usluga, da se oslobode tih novcanih viskova.

81.Monetarizam, ekonomska politika i privredni rast

82. Monetarizam i monetarna politika

Teorijske osnove neokvantitativne analize uticu na vodjenje monetarne politike u vecini savremenih trzisnih privreda. Novac zauzima centralno mesto u privrednim odnosima i tokovima.Postoji cvrst i dokazan odnos izmedju dohotka i kolicine novca. Raspoloziva kolicina novca moze da se menja autonomnom monetarnim merama. Dohodak i zaposlenost se povecavaju do onog nivoa koji odgovara novom odnosu promene mase novca i dohotka.Promena stope rasta novcane mase prethodi fluktuacija industrijske proizvodnje, bankarskih kredita, ponasanja potrosaca itd.Studije iz oblasti monetarne politike pokusavaju da odgovore zbog cega ciklicna pomeranja monetarnog rasta prethode promenama ekonomske aktivnosti.Ekspanzija novcane mase deluje na rast proizvodnje i zaposlenosti istovremeno i dovodi do porasta ukupne novcane traznje, odnosno potrosnje.

83. Monetarizam i kejsnizizam

Monetarizam je kontrarevolucija u odnosu na kejsijanzizam. Po nekim autorima monetarizam je zaobisao problem nezaposlenosti, kojima se bavila kejsijanska analiza. Monetarizam polazi od stava da inflacija moze da se kontrolise i eliminise u kratkom periodu nez stetnih posledica na proizvodnju i zaposlenost. Cene i nadnice su fleksibilne tako da reaguju na sve najave i namere monetarnih vlasti na zaokrete u monetarnoj politici. Monetaristi smatraju da su veliki budzetski deficiti nastali zbog drzavnog intervencionizma. Monetarizam je protiv povecanja javnih prihoda i rashoda. Suprotno kejsijanskoj teoriji da drzavni izdaci i deficitno finansiranje predstavljaju najsnaznije sredstvo protiv recesije i nezaposlenosti, monetarizam iskljucuje sve deficite.

Monetaristi su kritikovali kejsijansku politiku – 1. istovremenog postavljanja nekoliko ciljeva i njihova konfliktnost, 2. pridrzavanja budzetske politike i nagle promene u merama kontrole.

Istovremeno monetarisi se zalazu za 1. orijentaciju na jedan osnovni cilj i to je stabilnost cena kojoj se mora sve podrediti. 2. to da je najvaznija poluga upravljanje novcem i politika mora da bude na dugi rok stabilna.

84. Regulatorne funkcije drzave u savremenim trzisnim privredama

Svaka aktivnost ili neaktivnost drzave u oblasti privrede ima karakter odnosa izmedju ekonomskih subjekata. Zakoni, urdebe, odluke itd. Koje drzava preko svojih organa usvaja i realizuje, deluju tako sto menjaju postojece i supostavljaju nove odnose izmedju ekonomskih ucesnika. Ove aktivnosti su regulatorne funkcije drzave.

Treba ocekivati da ce makroekonomske regulativne forme drzave u savremenim trzisnim privredama i dalje da jacaju. Treba ocekivati takodje, da ce se kombinovati primena fiskalne i kreditno-monetarne politike sa primenom instrumenata kao sto su politika cena i dohotka,

tehnoloskog razvoja, i prestriktuiranje privrede.

85. Regulatorne funkcije drzave u sektoru alokacije resursa

U sektoru alokacije resursa definisu se dve osnovne funkcije drzave

1. se sastoji u tome sto jedino drzava moze da izradi i omoguci sprovođenje pravno-normativne regulative koja ustanovljava trzisne institucije, garantuje pravo privatnog vlasništva, definise funkcionisanje kreditno-monetarnog sistema i putem antimonopolskog zakonodavstva garantuje slobodu konkurentskih odnosa.

2. se sastoji u alokaciji resursa u proizvodnji onih dobara i usluga za koja su kao opste dobro zainteresovani svi gradjani drzave, ali i za koju proizvodnju i potrosnju nije zainteresovan privatni kapital. U okviru ove funkcije drzava alokira resurse u

- javna dobra - vojska, policija i sudstvo, javni mostovi, putevi, luke ...i ona se finansiraju iz budzeta

- prirodne monopole – one prirodne oblasti u kojima ne postoje mogucnosti uspostavljanja konkurentskih odnosa na strani ponude

- neutralizaciju pozitivnih i negativnih eksternih efekata – obrazovanje, nauka, kultura, ekologija

Ova regulatorna funkcija nije alokativno neutralna. Putem alokacije resursa u javna dobra, prirodne monopole i eksterne efekte, drzava kao ucesnik u privredjivanju utice na odnose ponude i potraznje.

86. Regulatorne funkcije drzave u redistributivnom sektoru

Regulatornu funkciju redistribucije dohotka drzava obavlja tako sto progresivnom poreskom stopom na dohodak i socijalnim transferima prikuplja sredstva u budzet i druge institucionalne oblike, ako sto su namenski fondovi a potom ih iz budzeta i fondova distribuira onim clanovima drustva koji ispunjavaju kriterijume u vezi sa socijalnom ugozrenoscju.

87. Regulatorne funkcije drzave u stabilizacionom sektoru

Ova funkcija treba da ostvari osnovni cilj makroekonomske politike. Taj cilja se satoji u da se minimiziraju

osdsupanja –

- nezaposlenosti od njene prirodne stope
- Proizvodnje od njene stope uz punu zaposlenost
- Inflacije od nule

- Trzisnih kamatnih stopa od realnih kamatnih stopa
- Bilansa placanja od nuel
- Deviznog kursa od nekog fiksnog nivoa

Vec su se u tradiciji ustalila cetiri generalna cilja makroekonomske politike

- privredni rast
- puna zaposlenost
- stabilna trzista i cene
- ravnoteza u razmeni finansijskih transakcija sa inostranstvom

88. Regulatorne funkcije drzave u sektoru funkcionisanja trzisnih institucija

Kako drzava ima monopol zakonodavne i izvsne vlasti, tako je ona u mogucnosti da svojim merama i instrumentima ekonomske prinude obavlja regulatornu gunkciju u sektoru funkcionisanja trzisnih institucija.

Ekonomске i trzisne instirucije predstavljaju pravno konstituisane ustanove pomocu kojih se organizuje i odrzava neka privreda. To su trziste roba i usluga, trziste radne snage i trziste kapitala.

Korekciju relacija i odnosa ponude i potraznje na trzistu roba i usluga drzava moze da obavlja sledecim merama ekonomske politike

- merama u oblasti propisivanja standarda kvaliteta
- merama propisivanja uslova proizvodnje sa stanovista zastite zivotne sredina
- merama limitiranja cena odredjenih vrsta proizvoda
- merama racionalisanja cena odredjenih vrsta proizvoda
- donosenjem antimonopolskog zakona radi obezbedjivanaj uslova za slobodnu trzisnu konkurenciju

89. Regulatorne funkcije drzave u razvojno-strikturnom sektoru

Razvojnostrukturni sektor predstavlja oblast privrednog zivota u kojoj svi ekonomski subjek imaju cilj da izgrade takvu strukturu privrede koja omogucava najbrzi privredni razvoj.

Mehanizmi i instrumenti kojima drzava operacionalizuje svoje regilatorne funkcije u

razvojnostrukturnom sektoru su

- kreditne, kamatne,poreske i izvozno-uvozne olaksice
- direktna participacija drzave u rizicnim istrazivanjima
- vodjenje adekvatne politike uvoza
- razne subvencije
- subvencionisai i direktni krediti radi kanalisanja investicija u odredjene grane
- intervencija u trzistu radne snage radi obezbedjenja adekvatnog skolovanja i usavrsavanja
- regulativni mehanizmi za kontrolu osnivanja firmi
- kontrolisan i centralizovan rezim spoljne trgovine,devitnih kurseva,i koriscenja inostranih kredita
- stimulisanje supstitucije uvoza uz podsticanje izvoza

90. Regulatorne funkcije drzave u sektoru ekonomskih odnosa sa inostranstvom

U sektor ekonomskih odnosa sa inostranstvom spadaju privredne, pravne i druge aktivnosti drzave i drugih ekonomskih i pravnih subjekata, koje omogucavaju obavljanje prometa robe, usluga i novca izmedju domacih i inostranih privrednih i drugih subjekata. U tom sektoru drzava koristu kvalitativne i kvantitativne regulatorne funkcije. Osnovni elementi kvalitativnih regulatornih funkcija su devizni kurs i carine. Osnovni elementi kvantitativne regulatorne funkcije u sektoru ekonomskih odnosa sa inostranstvom sastoje se u utvrdjivanju izvoznih i uvoznih, robnih i novcanih kontigenata.

Izbor i kombinacija regulatornih funkcija koje se u nekom razdoblju primenjuju zavise od vise faktora – od nivoa privrednog razvoja, od strateskog opredeljenja u vezi sa ciljevima i vođenjem ekonomske politike od aktuelnih normi u medjunarodnoj trgovini.

91. Regulatorne funkcije drzave u sektoru ekoloske politike

Svaki privredni razvoj koji nije ekonomski tj. Ugrozava zivotnu sredinu, nepoželjan je i treba ga svesti na najmanju moguću meru. Drzava je u mogućnosti sprovodi određenu ekološku politiku. Primenom regulatornih funkcija drzave u sektoru ekoloske politike treba da se podsticu sledeće aktivnosti

- preduzimanje određenih aktivnosti radi sprečavanja zagađivanja
- stimulisanje proizvodnje zdrave životne sredine i zdrave hrane
- primenivanje ostrižih standarda u proizvodnji lekova

- intenzivnije i borjnije primenjivanje biljnih supstanci
- stimulisanje inapredjenja solarnih, hidro, gravitacionih i drugih alternativnih ekoloskih izvora.